

Tarinoiden kaipuu

■ PEKKA WAHLSTEDT

Juhana Torkki: *Tarinan valta*.
Kertomus luolamiehen paluusta.
Otava 2014.

Länsimainen kulttuurimme on ylpeä erosta, mikä vallitsee länsimaiden ja muiden kulttuurien välillä. Länsimaiden erikoisuus on kriittinen ja objektiivisuuteen pyrkivä tieteellinen ajattelu, kun taas vanhemmissa kulttuureissa vallitsi uskonto ja uskonnolliset myytit ja tarinat.

Länsimaisten ihmisten ylpeys on kuitenkin ennen aikaista, sillä tunteisiin vetoavat ja kriittisen ajattelun vaientavat tarinat ovat valanneet lähes kaikki kulttuurimme alat, mukaan lukien politiikan ja talouden. Toimittajien tärkein tehtävä on objektiivisen tiedonvälityksen ja vallan vahtikoirana olemisen sijasta viihdyttää kansaa hinnalla millä hyvänsä.

Näin väittää puhetaidon tutkija ja opettaja Juhana Torkki teoksessaan *Tarinan valta*. Torkki myös tutkii ja erittelee analyttisesti, mikä tarina on ja miten se esitetään. Apunaan hän käyttää erityisesti Aristotelesta ja C. G. Jungia, joiden teoreettiset huomiot elävät nykypäivän tarinoiden taustalla, vaikka tarinan kertojat eivät siitä itse olisikaan tietoisia.

Torkki tuo antiikin ja muut vanhemmat teoreetikot tähän päivään esittelemällä ja analysoimalla sellaisia tarinankertomisen mestareita kuin Steve Jobsia ja Barack Obamaa. Myös suomalaisia tarinankertoja esitellään, etunenässä Esa Saarinen ja Timo Soini.

Aristoteleen mukaan tarinan tarkoitus on herättää tunteita, ja

draama on tehokkain tapa tehdä se. Draamassa hyvä ihminen joutuu kärsimään epäoikeudenmukaista kohtelua pahojen ihmisten tai voimien toimesta – kunnes hyvä saa palkkansa ja paha rangautuksensa. Samoin jungilaiset arkkityypit, jotka ilmenevät Jungin mukaan usein saduissa, noudattavat tätä kaavaa.

Tuhkimo-satu on tyypillinen, ja myös Raamatun Davidissa ja Goljattissa sorrettu pieni ja hyvä kukistaa suuren ja pahan. Suomen oma tarina on tietysti talvisota, jota muistetaan vieläkin suurella hartaudella.

Politiikan kentällä Soini ja perussuomalaiset puolustavat pientä suomalaista suuria korruptoituneita puolueita vastaan. Yhdysvalloissa taas Obama puhuu koskettavin sanoin laman runteleman pienen amerikkalaisen puolesta suuria ja kasvottomia yrityksiä ja pankkeja vastaan.

Varsinainen tarinan kertoja on media, joka dramatisoi ja kärjistää dramaattisetkin tapahtumat äärimmilleen. Vallan vahtikoirat ovat joutuneet väistymään viihdyttävien mutta tyhjänpäiväisten tarinoiden tieltä.

Miksi sitten sivistyneetkin ihmiset saattavat sammuttaa järjen valonsa ja antautua tarinoiden vietäväksi? Torkki viittaa evoluutiopsykologiaan. Tarinoiden kaipuu johtuu siitä, että syvällä sisällään ihminen elää vielä luolamiehen tasolla viidakossa tuntemattomien voimien ympäröimänä. Tarinoiden jyrkkä jako hyvään ja pahaan, niiden väliseen taisteluun ja hyvän voittoon, heijastaa turvattoman yksilön samastumista omaan tuttuun heimoon sekä vieraan ja uhkaavan ulkopuolisen todellisuuden torju-

mista. Ei liene sattuma, että nykyään puhutaan paljon ”heimoista”, joihin yksilöt samastuvat ja identifioituvat.

Tarinankertojen varsinainen kohde on suuri massa, jolle kriittinen ajattelu on jo koulutuksenkin puolesta jäänyt vieraaksi. Torkki arvostelee paljon tarinoiden ylivaltaa, ja viittaa usein Sokrateeseen ja Platoniin, jotka elivät keskellä suuria massoja sekä näitä mukaansa houkuttelevia kansankiihottajia. ”Tunne itsesi”, oli Sokrateen tunnuslause. Jo sen evoluutiopsykologisen tosiasian tiedostaminen, että luolamies asuu itse kunkin piilotajunnassa, on askel parempaan itsetuntemukseen ja tarinan vallan horjuttamiseen.

Myös tieteellisen tiedon objektiivisuutta ja puolueettomuutta vaalivat sivistyneistön edustajat voisivat jalkautua kansan pariin välittämään tiedettä tarinoiden kielellä. Torkki painottaa, että tarinoissa on hyvätkin puolensa, kuten taito kertoa asioista selkeästi ja tiiviisti, koskettavasti ja mieleenpainuvasti. Tämä taito akateemisilta ihmisiltä usein puuttuu.

Paras tapa arvostella huonoa ja vahingollista tarinaa on kertoa hyvä tarina. Tarinoinnissa on kyse siitä, miten tietoa tai valhetta välitetään. Näin kärkevän ja kitkeränkin kritiikin voi maustaa sellaisilla sanoilla ja lauseilla, että niiden kohdekin pystyy sen ottamaan vastaan ja nielemään. Torkki näyttää itse hyvää esimerkkiä – tarinan olemuksen perusteellisesti ja tarkasti analysoiva *Tarinan valta* on samalla erittäin havainnollisesti, elävästi ja herättävästi kirjoitettu.

Kirjoittaja on vapaa toimittaja ja kriitikko.